

wandelen

Van terp naar terp door het Friese land

Inwoners van het dorp Blije wilden meer met het gezicht naar de Waddenzee leven en bouwden een terp voor de toekomst. Vlakbij, in Hegebeintum, ligt Frieslands hoogste terp. Een wandeling verbindt de twee.

tekst & foto's Annemarie Bergfeld

1 HEGEBEINTUM Eeuwenoude heuvel van afval en koemest

Modder op 'e dyk. Risptiid!' staat met dikke letters op rode posters langs de weg. Op de weg liggen vette klonten klei, ik laveer ertusendoor. Op de akkers trekken trekkers lange banen. Volgeladen rijden ze naar de boerderij terug. Het is rond de tijd van het bezoek nog oogsttijd op het land tegen de Waddenzeedijk. Voordat monniken rond 1100 met de aanleg van zeedijken begonnen, overstroomde dit vlakke land vaker dan de inwoners lief was. Ze bouwden hun huizen en boerderijen op kunstmatige heuvels van klei, afval en koemest. Bijna negen meter rijst de terp van Hegebeintum boven suikerbieten en wintertarwe uit. Daarmee heeft dit kruimeldorpje de hoogst overgebleven heuvel van de honderden die ooit langs de waddenkust werden opgeworpen.

In de 19de eeuw bleek de vruchtbare terpaarde goud waard als mest voor arme landbouwgronden. Rond 1900 begon de grootschalige afgraving van Hegebeintum, ooit een terp van 300 meter doorsnede. Met de hand werd de 'puikbeste terpaarde' in kipkarretjes geladen en met zeilende vrachtschepen naar Drenthe of Zuidoost-Friesland vervoerd. Aan de oostzijde van de Hegebeintumer terp is een reconstructie te zien van de afgraving.

Boven: een aankondiging voor terpaarde voor boeren. Rechts: een rouwbord in de kerk van Hegebeintum.

2 KERK EN STATE Rijke rouwborden

Vrijwel alle Friese en Groninger terpen, die in de buurprovincie overigens wierden heten, ondergingen hetzelfde lot: de vruchtbare aarde werd te gelde gemaakt. Vaak bleven alleen de kerken, die op het hoogste punt stonden, bij de afgravingen gespaard. Zo komt het dat Noord-Friesland nog altijd grotsiert in kleine godshuisjes van rond de 12de (!) eeuw.

Wie rond het romaanse kerkje op de terp van Hegebeintum loopt, ziet de torenspitsen van Hallum, Ferwert, Blije en Holwert. In het kerkje hangen zeldzame, rijkversierde rouwborden van de adellijke families die in de 17de en 18de eeuw de naastgelegen Harsta State bewoonden. In 2021 zijn landhuis en de bijbehorende tuin met stinzenplanten en hoogstamboomgaard ingrijpend gerestaureerd. Guirlandes, portretmedaillons, servieskasten en een marmeren schouw in de 'zaal' van het huis, in Louis XVI-stijl, herinneren aan de hoogtijdagen van de state in de late 19de eeuw.

Met de aanleg van steeds hogere zeedijken verloren de dorpen hun band met de zee

3 BLIJE Terp van de toekomst

Met de aanleg en het steeds verder ophogen van de zeedijken verloren de dorpen aan de kust hun band met de zee. De inwoners van het dorp met de prachtige naam Blije wilden weer 'met het gezicht naar de Waddenzee wonen, leven en werken'. Ze vonden gehoor bij Mr. Oerol, wijlen Joop Mulder, die zich met zijn landschapskunstproject Sense of Place inzette om de unieke waarden – natuur, landschap, cultuurhistorie – van het waddegebied zichtbaar te maken. In 2022 werd de buitendijkse *Terp fan de Takomst* geopend, een 'belevingsplek om oude verhalen te vertellen en nieuwe verhalen te maken'. Wat mij betreft is deze terp *land art* van de bovenste plank. Twee grote houten ringen, gestut door natuurhouten balken, omzomen een cirkelvormig dijkje dat steeds hoger klimt. Ik loop het rondje en krijg een 360 graden panorama voorgeschoteld van de betoverende combinatie van wad, kwelder, akkers, dijk en kerktorens.

DE ROUTE

De route 'Van historische terp naar terp van de toekomst' (ca. 12,5 km) is verkrijgbaar bij Infocentrum Terp Hegebeintum (terphegebeintum.nl) of te downloaden via visitwadden.nl/terpenroute. Op een klein stukje bij Blije en de 2,5 km (heen en terug) buitendijks na is de route ook te fietsen.

Tijdens openingstijden van het infocentrum is een gids aanwezig die meeloopt naar de kerk. Ook een bezoek aan Harsta State is mogelijk. In het centrum is een archeologisch steunpunt en terpcafé.

4 DE WANDELING Zeekraal kleurt de kwelder rood

De wandelroute 'Van historische terp naar terp van de toekomst' voert van Hegebeintum via landweggetjes door het stille Blije, over zeedijk en kwelder naar de buitendijkse Terp van de toekomst in de kwelder. En weer terug naar de historische terp.

Een klein deel bij Blije loopt over het traject van het Dokkumer Lokaaltje, het boemeltreintje dat begin 20ste eeuw tussen Leeuwarden en Anjum, voorbij Dokkum, reed. In Blije, en veel andere dorpen, herinneren de stationsgebouwen nog aan deze spoorlijn die in Friesland een haast iconische status heeft gekregen. Vaak, maar tevergeefs, is geprobeerd een deel nieuw leven in te blazen als spoorfietsroute, er zijn liedjes over geschreven en er werd zelfs een band naar vernoemd. Het allermooist loopt het voorbij de zeedijk, op de stille kwelder. Het grijs tussen het groen is zeealsem, rood is de naarskleur van zeekraal. Hoewel het water nog steeds ver is, ruik ik de zoute zee en hoor ik de vogels met elkaar praten. Traag schuift de veerboot van Holwerd naar Ameland voor de horizon langs.

Het mooiste stukje oude spoorlijn ligt voorbij de zeedijk

TWEE VIJF METER HOGE VROUWEN

De Terp fan de takomst en het drijvende kunstwerk in de Ozingadobbe maken deel uit van **Sense of Place**. Even oostelijker, vlakbij de pier naar de Amelander veerboot in Holwert, is een derde werk uit dit project te bewonderen: 'Wachten op hoog water'. Twee vijf meter hoge vrouwen van metaal kijken hier uit over kwelder en wad.

5 HET LAGE NOORDEN Wandelen naar de dobbenpaarden

Acht kilometer van Hegebeintum ligt Het Lage Noorden, 'ontmoetingsplek voor verderkijkers'. De uitkijktoren in de grassilo van de voormalige boerderij biedt een verre blik over wad en land. Er is kunst, een kantine, pluktuin, een groen terras, en je kunt er logeren. Mooie bonus bij deze fijne plek: vlakbij ligt het beginpunt van een tweede aantrekkelijke kwelderwandeling, de Dobbenpaardenroute (7 km).

Herfst 2006 waren de dieren wereldnieuws. Na een storm overstromde het buitendijkse land; meer dan honderd paarden stonden dagen ingesloten op de Ozingadobbe, een drinkplaats binnen een ringvormige aarden wal. Wat militairen en andere hulpverleners niet lukte, kregen vier amazones uit de buurt wel voor elkaar. Gezeten op hun eigen paarden lokten ze de kudde naar de veilige zeedijk. Een drijvend fotokunstwerk op het water van de dobbe memoreert de spectaculaire reddingsactie.

Hetlagenoorden.nl